

Student Mobilities, Migration and the Internationalization of Higher Education ¹

Ruhi Can ALKIN

Arş. Gör., Necmettin Erbakan Üniversitesi, SBBF, Sosyoloji Bölümü,
rcalkin@erbakan.edu.tr

Makale Geçmişi: Geliş: 26.06.2019 Kabul: 08.07.2019 Yayın: 30.07.2019

Uluslararası eğitim ve uluslararası öğrenci hareketliliği 2000’li yılların sonundan itibaren göç olgusunu gündeme getirmeye başlamıştır. Bu alanlara yönelik ilgi, öncesinde ekonomi, pedagoji ve kültürel uyum konuları üzerinde şekillenirken, 2000’li yıllarda meselenin aslında çok boyutlu itme-çekme faktörlerini (*push and pull factors*) içeren ve bizzat hareketlilik arka planına sahip olan bir yapıda olduğuna dair tartışmalar ve çalışmalar ortaya çıkmıştır. Brooks ve Waters’ın 2011 yılında Pagrave Macmillan tarafından basılan ve henüz Türkçeye çevrilmemiş olan *Öğrenci Hareketlilikleri, Göç ve Yükseköğretimin Uluslararasılaşması* başlıklı çalışması, yazarların giriş bölümünde dikkat çektiği üzere tüm makro/yapısal unsurlar arasında bireyin hareketliliğine sebep olan iç (*internal*) dinamikler üzerine odaklanmaktadır. Giriş ve sonucun dahil olduğu toplam sekiz bölüm ve 196 sayfadan oluşan eser, uluslararası öğrenci hareketliliğine dair “mobiliteleri”, bireysel alanı baz alarak aralarındaki benzerlikler ve farklılıklar açısından incelemiştir. Eserde ayrıca Doğu Asya ülkeleri, Avrupa ülkeleri (özelde AB ve ERASMUS Programı) ve Birleşik Krallık, hem öğrenci gönderen (*sending*) hem de öğrenci kabul eden (*hosting*) ülkeler bağlamında ele alınmıştır.

Eserin giriş bölümünde, sonraki bölümlerin içeriğine ve amacına dair anahtar niteliğinde argümanlara yer verilmiştir. Bunlar, küreselleşme söyleminin çekiciliği ve kapsayıcılığı dolayısıyla, bireysel bir çaba olan hareketlilik ve göç süreçlerinin uluslararasılaşma literatüründe arka plana atıldığıdır. Eser, burada yeni türden bir göç deneyiminin ana hatlarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bunu yaparken de ilk etapta göç ve hareketliliğe dair genel çerçeveyi besleyecek temel kavramsal içeriğe referansta bulunmuştur. Bunlar istihdam edilebilirlik (*employability*), eğitim, sınıf ve

¹ **Künye:** Brooks, R. and Waters, J. (2011). *Student Mobilities, Migration and the Internationalization of Higher Education*. London: Palgrave Macmillan.

toplumsal yeniden üretim (*education, class and social reproduction*) ve kozmopolit kimlikler (*cosmopolitan identities*) olarak karşımıza çıkar. Bu kavramlar, eğitim ve hareketliliğin küreselleşme ve neo-liberalizmden hangi noktalarda etkilendiğini resmetmesi açısından önemlidir. Ortaya çıkan yeni bir göç biçimi, tüm bu unsurların bir araya gelmesi ile şekillenmekte, bireysel tercihlere etki etmekte ve bireye hareketlilik için yeni bir kanal açmaktadır. Buna karşılık bireysel çabalar, yeni bir kimlik talebini beraberinde getirmektedir. Amaçlı eyleminin farkında olan bireyler, eserde belirtilen saha çalışmalarından elde edilen sonuçlara göre kendilerini birer turist ya da klasik göçmen olarak görmemektedir. Buna ilaveten, küreselleşmeye verilen bölgesel tepkiler de eğitime ve eğitim talebinde olanların hareketliliğine etki etmektedir. Örneğin üçüncü bölümde ele alınan Güney Koreli öğrenciler özelinde uluslararası öğrenci hareketliliği, öğrencilerin ailelerinin de hareketliliğini ve kısa-orta-uzun vadeli göç süreçlerini beraberinde getirmektedir. Güney Kore’de ortaya çıkan kirogi ailesi (s.51) bunun özgün bir örneğidir. Ebeveynlerden birinin (genelde anne) çocuğuyla birlikte çocuğunun eğitim göreceği ülkeye (genelde İngilizce konuşulan İngiltere, ABD, Kanada, Avustralya gibi ülkelere) göçmesi sonucu bölünme yaşayan aileler kirogi aile olarak kavramsallaştırılmıştır. Bunun diğer Doğu Asya ülkelerinde de örnekleri mevcuttur. Eğitim amaçlı göç, orta ve uzun vadede ailelerin topluca göçülen ülkeye yerleşmesi ve aile üyelerinin burada vatandaşlık almasıyla sonuçlanabilmektedir. Eserde Doğu Asyalı öğrenciler özelinde ele alınan diğer konularsa, bu öğrencilerin uluslararası öğrenci hareketliliğinde nicel olarak en fazla katkı sağlayan grup olmaları ve dil öğrenimi ve beşerî sermaye kazanımı motivasyonlarının göç süreçlerine etki eden en temel faktörler olduğudur. Bu sebeple yükseköğretimin Batılı aktörleri bu öğrencileri ülkelerine çekebilmek adına çok boyutlu politikalar izlemektedir.

Eserde ele alınan diğer bir coğrafya ise Avrupa kıtasıdır. AB üyesi ülkeler arasındaki eğitim ortaklığının en somut yansıması olan ERASMUS programı, eserde ekonomik birlikteliğinin tesisinden ziyade Avrupalı kimliği (*European identity*) oluşturmanın bir aracı olarak ele alınmıştır. Bu aracın temel bileşenleri Bologna Süreci ile oluşturulmuş, öğrenci değişimi ile farklı Avrupa ülkelerinin öğrencileri bir diğer Avrupa ülkesinde bir araya gelmiş ve bu sürecin kültürel uyum ve çeşitliliğe katkı sağladığı varsayılmıştır. Bu sayede Avrupa Birliği’nin genç bireyler üzerinden küresel bilgi toplumunda rekabetçi (*competitive*) bir yapıya kavuşabileceği ve bölgesel bir güç olarak dünya sahnesinde yer alacağı öngörülmektedir. İlgili bölümde hangi ülkeden ne kadar öğrencinin genelde hangi ülkelerde kısa süreli eğitim görmeyi tercih ettiği, öğrencilerin ERASMUS’tan beklentileri vb. konular ele alınmıştır. Ancak Brooks ve Waters, ilgili saha çalışmalarına da referansta bulunarak ERASMUS’un kısa süreli bir değişim programı olmasından ötürü

göç deneyimini tam manasıyla yansıtamayan ve bireysel hareketlilikten ziyade kurumsal bir teşvik içeren bir program olduğunu dile getirmiştir. Çalışmanın Birleşik Krallık ile ilgili bölümü ise, eğitim bağlamı göç ve hareketliliğin tarihselliğine dair zengin örnekler içermektedir. Yazarlar, dünyanın en fazla uluslararası öğrenci ağırlayan ikinci ülkesi konumundaki Birleşik Krallık'ı ele alırken tersine bir okuma yapmayı tercih etmiş ve kendi ifadeleriyle göz ardı edilen (*neglected*) bir alan olan “yurtdışına giden Birleşik Krallık vatandaşı öğrencileri” (s.112) merkeze almıştır. Bu öğrencileri yurtdışında eğitim almaya sevk eden temel faktör, rekabetçi piyasa ortamında güçlü bir pozisyon elde etmektir. Öğrenci hareketliliğine dair bu küresel bağlamı refleksi, öğrencilerin genelde tercih ettiği ülkelere bakıldığında yerini tarihsel bir reflekse ve dilin önemine bırakmaktadır. ABD, Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda, Birleşik Krallık vatandaşı öğrencilerinin en fazla tercih ettiği ülkelerdir ve Birleşik Krallık ile belli bir tarihsel/kolonyal bağa sahip ülkeler olarak göze çarpmaktadır. Tarihsel bağların yanı sıra yazarlar, bu ülkelerin tercih edilmesinde eğitim kalitesi kadar popüler kültür imgelerinin de etkili olduğunu düşünmektedir.

Eserin Öğrenci Hareketliliğinin Coğrafyaları (*Geographies of Student Mobility*) başlıklı bölümü, önceki bölümlerde incelenen bölgeler başta olmak üzere dünyanın farklı bölgelerindeki öğrenci hareketliliğine ışık tutmakta ve Sheller ve Urry tarafından önerilen yeni mobilite paradigmasını gündeme getirmektedir. Aslında bu girişim, eserin bir nevi temel iddiası olarak ele alınabilir. Burada dile gelen nokta, göç ve hareketliliğe yönelik klasik bakışın sosyal, kültürel ve politik anlamları göz ardı edip (s.115) metodolojik milliyetçi (*methodological nationalist*) bir çerçeveden göç öncesi ve sonrası süreçlere odaklandığıdır. Diğer bir ifadeyle, klasik bakış göç eden “birey”lerden ziyade gelen ve gidilen ulus devlete ve ulus devletlerin insan hareketliliğine dair bakış açılarına ve uygulamalarına odaklanmaktadır. Ancak yazarlar, uluslararası öğrenci hareketliliğini açıklarken yapısal faktörlerin ön planda kaldığı “öncesi-sonrası” süreçlerden ve ulus-devlet uygulamalarından çok, yukarıda bahsi geçen “anlam”ların göz önünde bulundurulması gerektiğini iddia eder. Zira bölüm boyunca dile getirildiği üzere bahsi geçen göç tipi adil olmayan (*uneven*) ve eşitsiz (*inequal*) bir çerçeveye sahiptir. Bu sebeple hareketlilik sonucunda kaybedenler ve kazananlar (*winners and losers*) ortaya çıkmaktadır (s.125). Metodolojik milliyetçiliğin bu tür anlamları ve sonuçları göz ardı etmesi, Brooks ve Waters'a göre göç deneyimini yaşayan insanların yani öğrencilerin toplumsal gerçekliğini perdelemektedir.

Eserin son bölümü, eğitimin küresel dünyadaki değişen doğasına vurgu yapar. Uluslararası öğrenci hareketliliği modern öncesi dönemde de var olsa da yazarlara göre 21.yüzyılda yaşanan uluslararası öğrenci hareketliliği ve göçü yepyeni formlara kavuşmuş ve ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeyde bir politika (*policy*) konusu haline gelmiştir. Farklı bir

ülke ya da bölgede eğitim görmek önceden entelektüel bir “amaç” iken, eğitimin ve hareketliliğin değişen doğası gereği bu türden bir eylem artık “beşerî sermaye kazanımı” için bir “araç” haline gelmiştir. Ayrıca önceki dönemlerde uluslararası olarak nitelendirilebilecek eğitimin nihai hedeflerinden birisi, eğitime dahil olanların gittikleri ülkenin vatandaşı olmaları değildir. Ancak günümüzde “göç” sürecinin kalbine yerleştiği uluslararası öğrenci hareketliliğinin temel hedeflerinden birisi -mevzubahis ülke Amerika, İngiltere, Kanada ya da Almanya ise- o ülkenin vatandaşlığına kabul edilmektedir. Bununla bağlantılı olarak, gelişmiş ülkeler artık “küresel yetenekler için mücadele halinde” (s.142) olmaktadır. Nitelikli işgücüne duyulan ihtiyaç, eğitimin doğasını değiştiren diğer bir unsur olarak resmedilmektedir.

Brooks ve Waters’ın bu eseri, göç ve hareketlilik kavramlarını uluslararası öğrencilikle bir arada ele alması hasebiyle literatürde bir ilk olma özelliğini taşımaktadır. Ancak yazarlar, eserin kurgusu ve bölümleri irdelendiğinde eleştirdikleri metodolojik milliyetçilik tuzağına düşmüş gibi gözükmektedir. Zira eserin gerek müstakil bölümleri gerekse diğer bölümlerde verilen örnekler, yazarların ülkesi olan Birleşik Krallık üzerinde şekillenmektedir. Ayrıca Doğu Asya ile ilgili bölümlerde de Commonwealth bağlantısına vurgu yapılmakta ve ilişki, İngiltere ile bazı Doğu Asya ülkeleri arasındaki kolonyal geçmiş bağlamında kurulmaktadır. Bunun dışında, eserde çelişki olarak görülen diğer bir nokta ise neo-liberalizme ve eğitimin ekonomileştirilmesine yapılan vurgudur. Küreselleşmenin bir sonucu olarak market bağlamı resmedilen uluslararası öğrencilik, yazarların giriş bölümünde vurguladıkları “bireysel olana ve bireysel tercihlere/hikayelere dönme” halinden uzak bir görüntü sergilemektedir. Bu da uluslararası öğrenci politikasını “gelir getirme” (*revenue generation*) kavramı üzerinden kurgulayan İngiliz akademyasının, mensupları üzerindeki süregelen metodolojik tahakkümünü akla getirmektedir. Brooks ve Waters, ortaklaşa kaleme aldıkları bu eser vesilesiyle “gelir getirme” kavramını ve ülkelerinin uluslararası öğrenci hareketliliğine bakışını örtük bir şekilde olumlamaktadır.